

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

CHIMIE

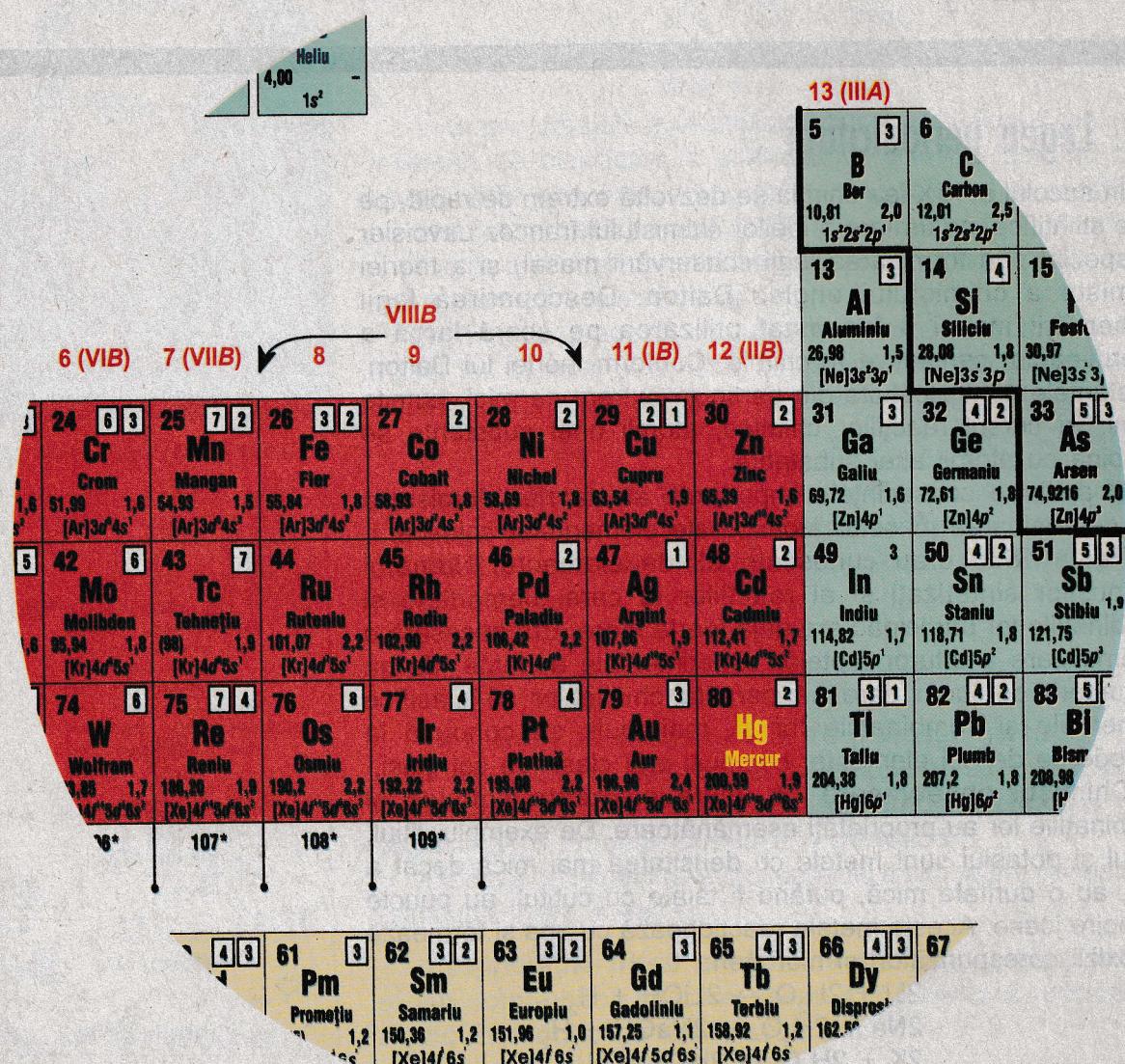
Manual pentru clasa a 9-a

**MARIUS ANDRUH / LIANA AVRAM /
DANIELA BOGDAN**

liceMI2000

Cuprins

1. Tabelul periodic al elementelor și structura atomului	
1.1. Legea periodicității	6
1.2. Structura atomului	8
Număr atomic și număr de masă	9
Masă atomică relativă. Mol de atomi	10
Învelișul de electroni al atomilor	12
Substraturi de electroni. Orbitali	12
Configurația electronică	13
Configurația electronică a elementelor din perioada a 4-a	17
1.3. Structura atomului și poziția în tabelul periodic.....	18
1.4. Proprietăți periodice ale elementelor chimice	21
Elemente electropozitive și elemente electronegative	22
1.5. Metale și nemetale	25
Sodiul, un metal tipic	26
Clorul, un nemetal tipic	27
Exerciții și probleme	28
2. Legături chimice	
2.1. Legătura ionică	31
Compuși ionici. Clorura de sodiu	31
Clorura de sodiu, compus ionic	32
2.2. Legătura covalentă	34
Molecule	34
Legătura covalentă	34
Legături covalente nepolare	35
Legături covalente multiple	36
Legături covalente polare	36
Geometria moleculelor	37
Legătura covalentă coordinativă	37
Combinări complexe	39
2.3. Numărul de oxidare	40
2.4. Forțe intermoleculare	41
Legătura de hidrogen	42
Apa	43
Forțe dipol-dipol	44
Forțe de dispersie London	44
2.5. Legea generală a gazelor	44
Ecuația de stare a gazelor perfecte	46
Masa molară și densitatea gazelor	47
Calcule chimice în reacții cu substanțe gazoase	48
Exerciții și probleme	48
3. Soluții	
3.1. Solubilitatea	51
Factorii care influențează solubilitatea	51
3.2. Dizolvarea	53
3.3. Concentrația soluțiilor	54
3.4. Cristalohidrați	57
Exerciții și probleme	58
4. Echilibre chimice	
4.1. Echilibrul chimic. Legea acțiunii maselor ...	61
Legea acțiunii maselor.	
Constanta de echilibru	62
Factorii care influențează echilibrul chimic. Deplasarea echilibrului chimic	62
4.2. Echilibre în soluții de acizi și baze	63
4.3. Teoria protolicică a acizilor și a bazelor	65
4.4. Tăria acizilor și bazelor în soluție apoasă	66
4.5. Ionizarea apei	68
4.6. pH-ul soluțiilor apoase	70
Calculul pH-ului soluțiilor de acizi și baze	70
Exerciții și probleme	72
5. Reacții de oxido-reducere	
5.1. Reacții de oxidare și reducere	75
5.2. Seria activității metalelor	78
5.3. Stabilirea coeficienților în ecuațiile reacțiilor redox	79
5.4. Oxidanți și reducători	80
Studiul experimental al reacției de reducere în trepte a permanganatului de potasiu	83
5.5. Obținerea metalelor prin procedee redox	85
5.6. Celula electrochimică	85
5.7. Pile electrice	87
5.8. Coroziunea metalelor	90
Exerciții și probleme	91
Exerciții și probleme recapitulative	93
Test 1	94
Test 2	95

Capitolul 1

Tabelul periodic al elementelor și structura atomului

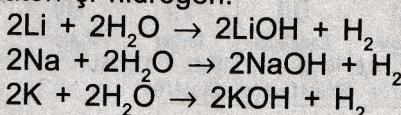
1.1. Legea periodicității

În secolul al XIX-lea chimia se dezvoltă extrem de rapid, pe baze științifice, ca urmare a ideilor chimistului francez Lavoisier (în special prin formularea legii conservării masei) și a teoriei atomiste a chimistului englez Dalton. Descoperirea legii conservării masei a însemnat utilizarea pe scară largă a determinărilor cantitative în chimie. Conform teoriei lui Dalton, substanțele sunt alcătuite din particule extrem de mici, numite atomi. În cursul reacțiilor chimice, atomii unei substanțe se combină cu atomii altelui substanțe.

Una dintre consecințele importante ale teoriei atomiste a fost determinarea maselor atomice ale elementelor chimice.

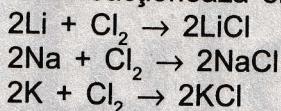
Pe la 1860 erau cunoscute 63 de elemente. Numărul compușilor sintetizați și al reacțiilor la care elementele și combinațiile lor participau era deja foarte mare. Era necesară o sistematizare a tuturor faptelor experimentale adunate, de un instrument de lucru care să permită chimiștilor să clasifice elementele și combinațiile lor și, mai mult, să conducă la prevederea de noi elemente, compuși sau clase de compuși.

Chimiștii observaseră că unele elemente chimice și combinațiile lor au proprietăți asemănătoare. De exemplu, litiul, sodiul și potasiul sunt metale cu densitatea mai mică decât a apei, au o duritate mică, putând fi tăiate cu cuțitul, au puncte de topire joase. Aceste metale reacționează cu apa și formează hidroxizii corespunzători și hidrogen:

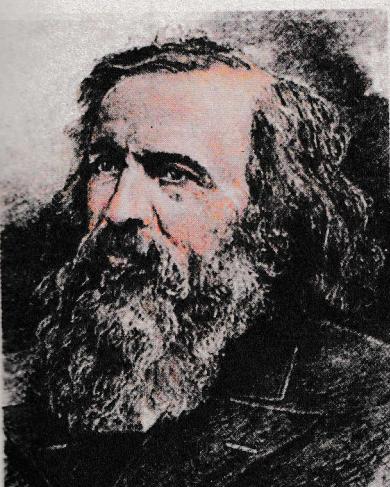
Cei trei hidroxizi au proprietăți asemănătoare: sunt substanțe solide, de culoare albă, foarte solubile în apă, soluțiile lor fiind foarte caustice.

La fel, cele trei metale reacționează energetic cu clorul:

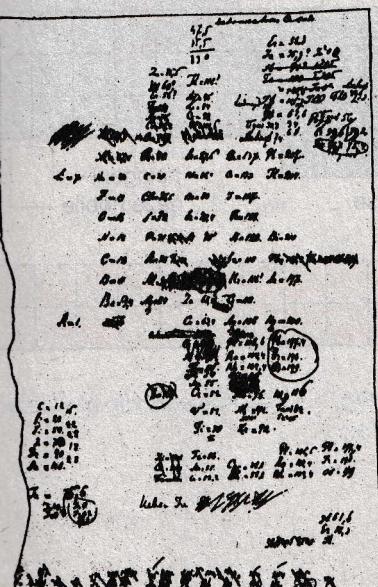

Compușii care rezultă sunt solizi, de culoare albă, cu puncte de topire ridicate, foarte solubili în apă.

Cele trei metale aparțin unei familii sau grupe de elemente cu proprietăți asemănătoare și poartă denumirea de *metale alcaline*.

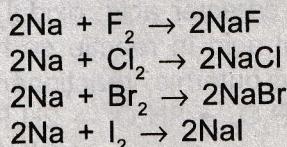

D.I. Mendeleev (1834–1907).

D.I. Mendeleev – pagină cu însemnări asupra tabelului periodic.

O altă grupă de elemente cu proprietăți comune cuprinde fluorul, clorul, bromul și iodul, cunoscute sub numele de *halogeni*. În stare elementară, halogenii sunt formați din molecule diatomice: F_2 , Cl_2 , Br_2 , I_2 . În reacție cu metalele, formează compuși ionici, care poartă numele de halogenuri:

În prima jumătate a secolului al XIX-lea au existat mai multe încercări de clasificare a elementelor chimice, pornind de la asemănările observate în comportamentul lor și al compușilor pe care îi formează. În anul 1869, chimistul rus D. I. Mendeleev a propus cea mai corectă clasificare, la baza căreia a stat masa atomică a elementelor.

Mendeleev a așezat elementele chimice în ordinea creșterii masei lor atomice și a observat că, trecând de la un element la altul, proprietățile chimice se modifică progresiv:

Li	Be	B	C	N	O	F
----	----	---	---	---	---	---

După elementul fluor, proprietățile se modifică brusc, următorul element, sodiul, având proprietăți asemănătoare celor ale litiului, apoi magneziul, care urmează, se aseamănă cu beriliul și.a.m.d.

Li	Be	B	C	N	O	F
Na	Mg	Al	Si	P	S	Cl

Observăm că elementul clor se plasează firesc sub fluor.

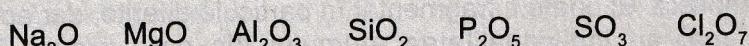
În felul acesta, elementele cu proprietăți asemănătoare se regăsesc dispuse unele sub altele, formând **grupele**. Elementele dispuse pe orizontală formează o **perioadă**.

La baza construirii tabelului periodic a stat *legea periodicității*, formulată inițial astfel:

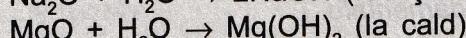
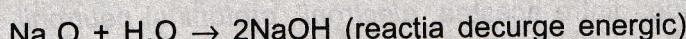
Proprietățile fizice și chimice ale elementelor, precum și ale compușilor pe care acestea îi formează, variază periodic în funcție de masa atomică.

Ulterior, o dată cu înțelegerea structurii atomilor, enunțul legii periodicității va fi modificat.

Cele de mai sus pot fi ilustrate și analizând variația proprietăților compușilor cu oxigenul (oxizii) ai elementelor dintr-o perioadă:

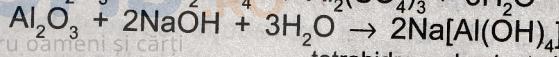

Primii doi în reacție cu apa formează baze:

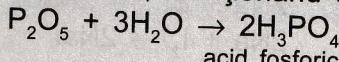
Spunem ca aceștia sunt *oxizi bazici*.

Oxidul de aluminiu¹ reacționează atât cu acizii, cât și cu bazele. Este un *oxid amfoter*:

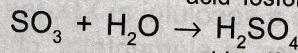

tetrahidroxoaluminat de sodiu

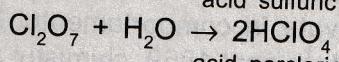
Ceilelalte oxizi au caracter acid: oxidul de siliciu mai slab (își manifestă caracterul acid în reacție cu hidroxizii, dar numai în topitură), ceilalți mai puternic, reacționând energetic cu apa:

acid fosforic

acid sulfuric

acid percloric

Ordonarea elementelor pe baza legii periodicității generează un tablou cunoscut sub numele de *tabelul (sistemul) periodic al elementelor* (fig. 1.1.). Acesta este format din coloane (**grupe**) și siruri orizontale (**perioade**). Grupa I cuprinde elementele litiu (Li), sodiu (Na), potasiu (K), rubidiu (Rb), cesiu (Cs) și franciu (Fr) (metale alcaline). Grupa a II-a cuprinde elementele beriliu (Be), magneziu (Mg), calciu (Ca), stronțiu (Sr), bariu (Ba) și radiu (Ra) (metale alcalino-pământoase).

Legea periodicității și poziția elementelor în tabelul periodic pot fi înțelese pe baza structurii atomului.

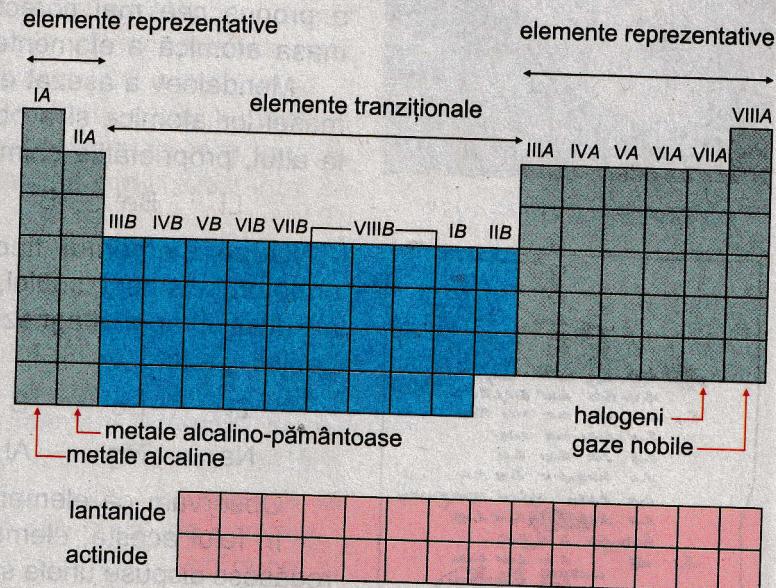

Fig. 1.1. Tabelul periodic al elementelor.

1.2. Structura atomului

O componentă esențială a materiei o constituie **substanțele**.

Acstea sunt alcătuite din molecule, atomi sau ioni. Moleculele sunt formate din atomi. Fiecare atom este bine individualizat și se caracterizează prin anumite proprietăți fizice și chimice.

Atomul este cea mai mică parte în care se poate diviza o substanță simplă și care mai păstrează individualitatea acesteia.

Atomul este, la rândul său, divizibil și are o structură internă complexă. El poate fi fragmentat în particule diferite, dar acestea nu mai au individualitatea atomului din care provin. Toate particulele care alcătuiesc un atom se numesc *particule subatomicice*; dintre acestea, *electronii*, *protonii* și *neutronii* sunt considerate *particule fundamentale*.

¹ Oxidul de aluminiu se prezintă sub două varietăți cristaline, α și γ . $\alpha\text{-Al}_2\text{O}_3$ este inert la acțiunea acizilor și bazelor.